

ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

Спічка А.

– кандидат педагогічних наук, доцент кафедри германської та слов'янської філології Донбаського державного педагогічного університету

УДК 811.112.2'373

ОСОБЛИВОСТІ ЛЕКСИЧНОГО СКЛАДУ ТА ЙОГО ПЕРЕКЛАД У ІНШОМОВНИХ ФАХОВИХ ТЕКСТАХ

У статті розглянуто актуальність отримання різноманітної фахової інформації в зростаючих партнерських умовах нашої країни з іншими державами. Підкреслено важливу роль кваліфікованої перекладацької діяльності в сучасних умовах. Звернено увагу на номінативну функцію мови, яка лежить в основі словникового складу мови. Підкреслено важливість знань семантики фахової лексики, в якій закладена необхідна інформація, оскільки вона є ключовою для здійснення перекладу. Дослідження спрямовано на аналіз словникового складу фахового німецькомовного тексту з дидактики та методики навчання німецької мови, на специфіку побудови фахового тексту, полісемічність фахової лексики, словотвірну модель складних фахових слів та особливості їх перекладу.

Ключові слова: перекладацька діяльність, номінативна функція мови, словниковий склад фахової мови, специфіка побудови фахового тексту, полісемічність фахової лексики, словотвірна модель складних фахових слів.

Спічка А.

– кандидат педагогических наук, доцент кафедры германской и славянской филологии Донбасского государственного педагогического университета

ОСОБЕННОСТИ ЛЕКСИЧЕСКОГО СОСТАВА И ЕГО ПЕРЕВОД В СПЕЦИАЛЬНЫХ ИНОЯЗЫЧНЫХ ТЕКСТАХ

В статье рассмотрено актуальность приобретения разнообразной специальной информации в современных расширенных партнёрских условиях нашей страны с другими государствами. При этом подчеркнута важную роль квалифицированной переводческой деятельности. Обращено внимание на номинативную функцию языка, которая лежит в основе словарного состава языка. Подчеркнута важность знаний семантики специальной лексики, в которую заложена необходимая информация. Исследование направлено на анализ лексического состава специального немецкоязычного текста из области дидактики и методики преподавания немецкого языка, на специфику структуры текста, на полисемичность специальной лексики, словообразовательную модель составных немецкоязычных специальных слов.

Ключевые слова: переводческая деятельность, номинативная функция языка, специфика структуры специального текста, полисемичность специальной лексики, словообразовательная модель составных специальных слов.

Spichka A.

– *Candidate of Science (Theory of Education), Associate Professor,
Department of Germanic and Slavonic Linguistics, Donbas State
Teachers' Training University*

PARTICULARITIES OF LEXICON AND ITS TRANSLATION IN SPECIAL FOREIGN LANGUAGE TEXTS

The topicality of acquisition the various special information in expansive partnership conditions of our country with foreign countries is considered in the article. The important role of skilled translation activity nowadays is emphasized. Special attention is devoted to the nominal function of the language. The knowledge of the semantics of special lexicon is emphasized in the article, because in it there is the necessary information. The research is directed to the analysis of special lexicon in German language text in the field of didactic and methodology teaching of German language. The specialty of the structure of special texts, polysemy of special lexical units, word building model of compound special lexical units are considered on the basis of German language special text.

Key words: *translation activity, nominal function of language, lexicon of special language, specialty of the structure of special text, polysemy of special lexical units, word building model of compound special words.*

Постановка проблеми. На сьогоднішній день будь яка мова, зокрема іноземна є найважливішим системно-структурним організованим засобом суспільної комунікації за змістом різноманітної фахової інформації. Все більшу роль при цьому відіграє іноземна інформація, що зумовлюється партнерствами нашої країни між іншими державами в різноманітних сферах суспільства. Процес інтернаціоналізації виробляє необхідну потребу міжнародного взаєморозуміння, що змушує приділяти більше уваги перекладацькій діяльності. Особливої **актуальності** набуває кваліфікована наявність і постійне удосконалення як усного так і письмового перекладу, здатність використовувати сучасні інформаційні та комунікативні фахові технології, передавати повідомлення у складі речення, тексту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальним питанням перекладу іншомовної фахової інформації присвячено багато наукових досліджень вітчизняних й зарубіжних учених-філологів, мовознавців, а саме В. І. Карабан, Т. Р. Кияк, І. В. Корунець, А. М. Науменко, О. Д. Огуй, Л. С. Бархударов, В. Н. Комісаров, В. К. Латишев, А. Д. Швейцер та багато інших. У наукових роботах даних учених-філологів розглянуто різні функції мови, які є взаємопов'язаними. Насамперед мова виконує комунікативну, мислетворчу, експресивну, номінативну функції. Номінативна функція спрямована на позначення предметів і вона лежить в основі використання мови як структурної системи знаків

тобто словникового складу мови. Словниковий склад мови представляє лексичний рівень мови. Слова є основними семантичними одиницями мови. Їх значення тобто закладена в них інформація є ключовими для здійснення перекладу. «Словниковий склад мови виражає систему об'єктивної дійсності («мовну картину світу»), соціально перероблений суб'єктивний досвід кожної людини» [2, с. 123].

Метою та завданням даної статті є розглянути особливості специфіки побудови фахових іншомовних текстів, визначити особливості полісемічної фахової лексики, її перекладу, а також словотвірні особливості фахової іншомовної лексики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Серед головних видів іншомовних текстів, які пропонуються студентам іншомовних спеціальностей для прочитання з послідовним обговоренням змісту отриманої інформації, її переклад слід віднести художні, наукові, фахові іншомовні тексти. Такі види текстів опрацьовуються студентами під час виконання обсягу самостійної роботи.

У нашому дослідженні ми ж зупинимося на читанні, опрацюванні та перекладі фахових німецькомовних текстів, які за своїм змістом спрямовано на галузі дидактики і методики навчання німецької мови як другої іноземної мови. Особливість фахових текстів даної категорії полягає у наявності спеціального, орієнтованого на потреби дидактики та методики як фаху певного набору лексичних одиниць. Фахові лексичні одиниці мають відповідні зв'язки із загальнонавчальною лексикою, яка також використовується у фахових текстах.

Увагу студентів звернено також на специфіку побудови фахових текстів з дидактики та методики навчання німецької мови. Специфіка побудови фахового тексту відрізняється від побудови, наприклад, художнього тексту. Насамперед така відміна обґрунтовується вживанням дієслів частіше в пасивній формі різних часів. Важливу роль відіграє іменник у фаховому тексті.

Надамо приклад побудови фахового тексту з дидактики та методики навчання німецької мови в короткому уривку німецькомовного тексту оригіналу.

*Von der Erkenntnis der Sprache als eines kommunikativen Zeichensystems ausgehend, **werden** heute Theorien der Linguistik, der Textwissenschaft und des muttersprachlichen Unterrichts **entwickelt**. Im folgenden **wird versucht**, die vier Teilbereiche des Faches – Anleitung zum Reden und Schreiben, Verständnis sprachlicher Strukturen und Textanalyse – unter dem Begriff der sprachlichen Kommunikation zusammenzufassen und eine kommunikativ-kooperative Didaktik zu*

begründen. Dabei werden allerdings verschiedene Begriffe von Kommunikation unterschieden. Es wird gezeigt, dass mit jeder Fassung des Begriffs ein bestimmtes Sozial- und Demokratieverständnis zusammenhängt [5, S. 20,21].

У наданому фаховому тексті такі форми дієслів як *werden entwickelt, wird versucht, werden unterschieden, wird gezeigt* використані у пасивному стані теперішнього часу (Präsens Handlungspassiv). Дані дієслівні структури мають безпосереднє відношення з іменниками Theorien, Begriffe: Theorien der Linguistik, der Textwissenschaft und des Unterrichts werden entwickelt. Begriffe werden unterschieden.

Дієслівні форми *wird versucht, wird gezeigt* у наданих реченнях уривку є безособовими. Пасив має функцію незазначення носія мови. У перекладі на українську мову це означає «*робиться спроба*», «*зазначається*». Дійова особа не вказана і в перекладі на українську мову. Оскільки у фахових німецькомовних текстах найчастіше використовуються неозначено-особові речення студенти звертають особливу увагу на їх переклад. Таким чином вони мають можливість уявити собі про те, як відбувається процес перекладу безособових пасивних структур у фахових текстах оригіналу.

Фахова німецька мова насичена полісемічними словами тобто багатозначними лексичними одиницями. Полісемія (багатозначність) слів є об'єктивною закономірністю будь якої мови, зокрема німецької мови. Вона свідчить про довгочасний шлях розвитку слова, його зв'язків з різноманітними поняттями. Полісемія слова має тісний зв'язок з тим фактом, що кожне слово може бути використано в складному мовленні в різних семантичних прошарках. Полісемічне слово має різноманітне співвідношення з об'єктами дійсності, характеристиками об'єктів. З метою виявлення відповідного значення слова важливу роль відіграє в процесі перекладу конкретизація значення. Конкретизація забезпечується завдяки контексту. Саме контекст знищує багатозначність слова шляхом обмеження сфери його співвіднесеності [4, с. 59].

У вищенаведеному фаховому тексті ми знаходимо іменник «*der Bereich*», який має декілька значень, а саме: 1. район, область, зона, територія; 2. область, сфера (діяльності), галузь; 3. компетенція, сфера впливу; 4. коло (знайомих), оточення, компанія; 5. радіус (дальність) дії, досяжність; 6. радіо, діапазон. Отже, після конкретизації полісемічності слова *Bereich*, спираючись на контекст даного тексту для перекладу слова *Teilbereiche* виокремлюється значення під цифрою 2. У перекладі це означає «частини обмеженої сфери діяльності за спеціальністю» [5, S. 20, 21].

Полісемічним є також іменник «*das Fach*» – 1. секція; 2. карман; 3. полиця; 4. скринька; 5. спеціальність; 6. предмет. Згідно контексту змісту тексту відповідним підпадає значення слова під цифрою 5 – *спеціальність*. Під час перекладу даного слова використовується також конкретизація значення як один з прийомів логічного мислення.

Значну роль у лексичному складі фахових німецькомовних текстів відіграють складні слова, які відрізняються від простих лексичних одиниць своєю структурою, що в більшості випадків є семантично мотивованою. Словотвірна модель такої групи слів поєднує два (а то і більше) слова відношеннями утворення та мотивованості (обґрунтування). Словосполучення складаються з різних частин німецької мови. Відповідно до тексту уривка наданого нами з фахової німецькомовної літератури виокремлено наступні складні слова (*Zusammensetzungen*): *Zeichensystem* (знакова система), *Textwissenschaft* (текстова наука, наука тексту), *Textanalyse* (текстовий аналіз, аналіз тексту), *Sozial-und Demokratieverständnis* (соціально-демократичне розуміння). Дані складні слова складаються з двох компонентів. Перший та другий компоненти представлені іменниками. Перші компоненти словосполучень виконують атрибутивну (означальну) функцію. Другі компоненти (елементи) надають граматичну характеристику всього словосполучення, тобто вони визначають рід, число, відмінок словосполучення.

Дієслова *zusammenfassen*, *zusammenhängen* є також словосполученнями у наданому фаховому тексті та складаються з прислівника *zusammen* і дієслів *fassen*, *hängen*. Прислівник *zusammen* виконує у наданих дієсловах функцію префікса. Згідно контексту наданого тексту дієслово *zusammenfassen* перекладається на українську мову «узагальнювати», дієслово «*zusammenhängen*» у перекладі набуває значення «мати зв'язок», «зв'язуватися». Як свідчить практика, складні слова, які відносяться до групи словосполучень, перекладаються українською мовою за допомогою мовної здогадки.

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень. Отже, узагальнюючи вище викладене, важливим є підкреслити, що оволодіння стратегіями лексичного перекладу фахових іншомовних текстів дозволяє студентам, майбутнім учителям іноземних мов, перекладачам краще засвоїти, як саме виокремлювати особливості побудови фахових іншомовних текстів, їхній словниковий склад, здійснювати його аналіз та переклад. При цьому важливу роль відіграє використання прийому смислового розвитку в студентів, який полягає у заміні словникової відповідності

під час перекладу контекстуальною, логічно з нею зв'язкою. В процесі перекладу фахових іншомовних текстів надається можливість варіювати загальний зміст фахового тексту залежно від контексту, ситуації спілкування за змістом прочитаного. У такому випадку перекладацька діяльність стає цілеспрямованою та усвідомленою, що сприяє зміцненню автономії студентів під час опрацювання фахової іншомовної літератури з метою отримання потрібної інформації. Перспектива подальшого дослідження вбачається у відборі наукових іншомовних мовознавчих текстів, аналізу та перекладі їх мовних і структурних особливостей.

Література

1. Бархударов Л. С. Язык и перевод / Л. С. Бархударов. – М. : Международные отношения, 1975. – 240 с.
2. Кияк Т. Р. Теорія та практика перекладу (німецька мова) : [підручник для студентів вищих навчальних закладів] / Т. Р. Кияк, А. М. Науменко, О. Д. Огуй. – Вінниця : Нова Книга, 2006. – 592 с.
3. Максименко Л. О. Сучасні тенденції використання дидактичних підходів у навчанні письмового перекладу / Л. О. Максименко // Іноземні мови. – 2017. – № 1. – С. 32–38.
4. Стрелковский Г. М. Научно-технический перевод / Г. М. Стрелковский, Л. К. Латышев. – М. : Просвещение, 1980. – 175 с.
5. Ulshöfer Robert. Methodik des Deutschunterrichts [Mittelstufe II] / Robert Ulshöfer. – Stuttgart : Ernst Klett Verlag, 1981. – 459 S.